

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport
Reconstructie Maas en Meierij

23 januari 2003

1305-05

ISBN 90-421-1096-1
Utrecht, Commissie voor de milieueffectrapportage.

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING.....	1
2. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES.....	2
3. PROBLEEMSTELLING EN DOEL.....	3
3.1 Gebiedsbeschrijving en probleemanalyse	3
3.2 Doel.....	4
4. BESLUITVORMING.....	5
4.1 Vigerend beleid.....	5
4.2 Te nemen besluiten.....	6
5. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN.....	7
5.1 Algemeen	7
5.2 Methode van het ontwikkelen van alternatieven	8
5.3 Speciale alternatieven.....	9
6. BESTAANDE MILIEUSITUATIE EN MILIEUGEVOLGEN	11
6.1 Algemeen	11
6.2 Bodem en water	12
6.3 Natuur	12
6.4 Landschap.....	13
6.5 Cultuurhistorie	13
6.6 Lucht	14
6.7 Landbouw.....	14
6.8 Overige ruimtelijke ordeningsaspecten.....	14
6.9 Sociaal-economische aspecten en kosten	15
7. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN.....	15
7.1 Algemeen	15
7.2 Methodologische aandachtspunten.....	15
7.3 Inhoudelijke aandachtspunten.....	16
8. LEEMTEN IN INFORMATIE	16
9. EVALUATIEPROGRAMMA	16
10. VORM EN PRESENTATIE	17

1. INLEIDING

Ingevolge de Reconstructiewet ontwikkelt de provincie Noord-Brabant Reconstructieplannen voor zeven deelgebieden in de provincie. Voor deze Reconstructieplannen wordt de procedure van milieueffectrapportage (m.e.r.) gevolgd. Dit advies richt zich op het gebied Maas en Meijerij.

Bij brief van 11 november 2002¹ is de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over de richtlijnen voor het op te stellen milieueffectrapport (MER). De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant van 15 november 2002².

Het advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r.³. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd. Het doel van het advies is om aan te geven welke informatie het MER⁴ moet bevatten om het mogelijk te maken het milieubelang volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming over het Reconstructieplan voor Maas en Meijerij.

De Commissie heeft kennis genomen van de inspraakreacties en adviezen⁵, die zij van het bevoegd gezag heeft ontvangen, alsmede van het verslag van de hoorzitting op 11 december 2002. Deze reacties en adviezen zijn in de adviesrichtlijnen verwerkt voor zover sprake was van (aanvullende) informatie die voor de op te stellen richtlijnen voor het MER van belang was. Daarbij heeft de Commissie zich tot hoofdlijnen beperkt.

¹ Zie bijlage 1.

² Zie bijlage 2.

³ De samenstelling hiervan is gegeven in bijlage 3.

⁴ Er wordt geen los MER opgesteld. De MER-informatie zal in het Reconstructieplan/MER worden verwerkt. In het verdere advies spreekt de Commissie echter kortheidshalve over "MER".

⁵ Bijlage 4 geeft hiervan een lijst.

2. HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

In de startnotitie staat al veel relevante informatie. Voor de inhoud van het MER over de Reconstructie in Maas en Meijerij acht de Commissie verder de volgende punten het meest van belang.

In het MER moet uit het probleemoverzicht van de startnotitie worden aangegeven wat in het gebied Maas en Meijerij de belangrijkste problemen zijn, die in het Reconstructieplan met prioriteit moeten worden aangepakt.

De reconstructiedoelen moeten zo concreet en gebiedsspecifiek mogelijk worden geformuleerd. De milieudoelen met betrekking tot water, bodem, lucht, natuur en landschap dienen te worden vertaald naar meetbare parameters waarop de verschillende planalternatieven kunnen worden getoetst.

De planalternatieven moeten de belangrijkste keuzemogelijkheden bevatten voor de besluitvorming. De invulling van de alternatieven moet worden gemotiveerd.

Elk alternatief is opgebouwd uit een aantal bouwstenen. De belangrijkste bouwstenen hebben betrekking op:

- de zonering in intensiveringsgebieden, extensiveringsgebieden, verwevingsgebieden en varkensvrije zones;
- situering van nieuwe (bijvoorbeeld waterbergingsgebieden) of te verplaatsen (bijvoorbeeld agrarische bedrijven) functies;
- te nemen aanvullende (uitvoerings)maatregelen;
- de fasering die uit de prioriteitstelling voortvloeit.

Voor deze punten dienen varianten te worden vergeleken.

Bij het toekennen van functies en het aangeven van een zonering dient voor ieder van de alternatieven te worden onderbouwd hoe rekening is gehouden met de in het plangebied aanwezige geohydrologische, ecohydrologische en landschappelijk-historische systemen.

Bij het onderzoek naar varianten voor ruimtelijke functietoekenning dient vooral te worden gezocht naar slimme functiecombinaties en dubbel ruimtegebruik.

Op basis van een nadere beschouwing van de alternatieven dient een meest milieuvriendelijk alternatief en een voorkeursalternatief te worden geïdentificeerd.

Bij het beschrijven van de milieugevolgen en het vergelijken van de alternatieven adviseert de Commissie de bestaande milieusituatie als referentie te gebruiken in plaats van de autonome ontwikkeling. (Deze keuze wordt in het advies toegelicht in §6.1.)

Gezien het strategische karakter van de m.e.r. ligt het voor de hand de milieueffecten van de alternatieven te scoren op de mate waarin de gestelde milieudoelen worden bereikt. Deze scoring geeft veelal tevens een goede indicatie van het bijbehorende milieueffect.

De Commissie adviseert de vergelijking van alternatieven te beperken tot de hoofdpunten die voortvloeien uit de geprioriteerde beleidsdoelen en de belangrijkste milieugevolgen (zoals aangegeven in hoofdstuk 6 van dit advies).

Er moet een samenvatting komen die als zelfstandig document leesbaar is voor een brede doelgroep van belangstellenden en belanghebbenden en een goed beeld geeft van de resultaten van het voorafgaande onderzoeksproces.

3. PROBLEEMSTELLING EN DOEL

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wet milieubeheer (Wm):

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."

3.1 Gebiedsbeschrijving en probleemanalyse

De startnotitie bevat reeds een vrij uitgebreide gebiedsbeschrijving en probleemanalyse. Deze kunnen in het MER worden gebruikt. De Commissie adviseert in het MER met name aan te geven wat de belangrijkste problemen zijn, die in het Reconstructieplan met prioriteit moeten worden aangepakt⁶.

De Commissie denkt hierbij zelf in het bijzonder aan de problemen rondom milieu en landbouw en de spanning hiertussen, zoals:

- de opgetreden intensivering van de landbouw en het hiermee in verband ontbreken van voldoende agrarische ontwikkelingsmogelijkheden voor de intensieve sector;
- veterinaire kwetsbaarheid;
- (over)belasting van het milieu vanuit de landbouw (fosfaat, nitraat, ammoniak, zware metalen, bestrijdingsmiddelen, stank);
- de omvang van diverse vormen van grondwateronttrekking (verdroging, grondwaterkwaliteit);
- negatieve gevolgen voor natuur (vermesting, verzuring, verdroging), het niet kunnen realiseren van natuurdoelstellingen bijvoorbeeld ten aanzien van de EHS;
- achteruitgang van landschappelijke kwaliteit door verstedelijking en schaalvergroting in de landbouw;
- te weinig ruimte voor water(berging).

Het feit dat gemiddeld een derde van de huidige agrarische bedrijven naar verwachting zal stoppen, illustreert de optredende problemen en biedt tegelijkertijd aanknopingspunten voor oplossingen.

In het MER moet explicieter dan in de startnotitie worden ingegaan op aspecten die speciaal in het onderhavige plangebied spelen. De startnotities voor de diverse deelgebieden boden voor de Commissie te weinig aanknopingspunten om op dit punt complete en consistente gebiedsspecifieke adviesrichtlijnen te geven per deelgebied. Het bevoegde gezag heeft echter de mogelijkheid vanuit diens gebiedskennis toegespitste passages toe te voegen in de Richtlijnen, zowel bij de probleem- en doelstelling als bij de bouwstenen voor alternatieven in §5.2.

Op basis van de gegevens uit de startnotitie meent de Commissie dat de volgende kenmerken en problemen van het gebied Maas en Meijerij een belangrijke rol in het MER moeten spelen.

Het gebied Maas en Meijerij is contrastrijk als gevolg van de bodemgesteldheid: in het noorden het komkleigebied met uiterwaarden langs de Maas en zuidelijk daarvan de dekzandgronden.

⁶ Dit wordt door diverse insprekers bepleit, waaronder in de brief van LNV.

Bijzonder is ook de aanwezigheid van de Peelrandbreuk in de ondergrond met de karakteristieke wijstgronden.

Het gebied kenmerkt zich verder door een sterke verstedelijking: bijna de helft van de oppervlakte valt binnen het stedelijk gebied. De ruimteclaims voor stedelijke uitbreidingen zijn daarom groot.

Het landelijk gebied kampt met problemen zoals stankoverlast, wateroverlast in natte perioden, verontreiniging van bodem en grondwater en verdroging van natuurgebieden. Om de milieudruk te beperken is de Reconstructiecommissie vooralsnog van plan in de landbouwgebieden geen nieuwe vestigingen toe te staan. Bedrijfsverplaatsing is alleen mogelijk naar bouwblokken die zijn vrijgekomen door bedrijfsbeëindiging. Inplaatsingen van buiten het gebied zijn niet gewenst. Door de ligging in stedelijk uitloopgebied zijn er wel goede mogelijkheden voor verbrede landbouwbedrijven.

In het gebied zijn meerdere grondwaterwinningen aanwezig, die – samen met de ontwatering in de landbouw en het stedelijk gebied – bijdragen aan de verdroging van natuurgebieden.

In het noordelijk kleigebied zullen waarschijnlijk bergingsgebieden moeten komen voor de opvang van rivierwater als zich extreem hoge waterstanden voordoen. Ook langs de beken in het dekzandgebied zullen maatregelen moeten worden getroffen om benedenstrooms wateroverlast te voorkomen. Deze maatregelen hebben consequenties voor de landbouw en de natuur.

Er ligt een belangrijke opgave in het realiseren van de EHS. De helft van het EHS-gebied in de Meijerij moet nog worden aangekocht (8000 ha).

In Maas en Meijerij ligt een deel van het Belvederegebied Dommeldal. Belvederegebieden zijn de cultuurhistorisch meest waardevolle gebieden van Nederland, waar cultuurhistorische waarden in onderlinge samenhang voorkomen.

3.2 Doel

De startnotitie bevat reeds een uitgebreid overzicht van de doelen en de relatie tot het vigerende beleid. Mede op basis hiervan formuleert men in de startnotitie twee hoofddoelstellingen die men in onderlinge samenhang wil realiseren:

- *“creëren van een goede omgevingskwaliteit (water, bodem, lucht, natuur en landschap);*
- *scheppen en benutten van kansen voor een duurzaam sociaal-economische ontwikkeling (o.a. landbouw, recreatie en toerisme en woon-, werk- en leefklimaat).”*

Prioriteiten

In het verlengde van het gestelde in §3.1 adviseert de Commissie ook bij de doelen een prioriteitstelling te geven. Relevante selectiecriteria zijn: prioriteit in urgentie, prioriteit in de tijd en nadrukkelijk ook de vraag of het Reconstructieplan het (meest) geëigende⁷ instrument is om het voorliggende probleem tot een oplossing te brengen.

De Commissie adviseert om de reconstructiedoelen zo concreet mogelijk te formuleren. Dit betreft met name de eerste doelstelling, het creëren van een betere omgevingskwaliteit.

⁷ Hoewel onderwerpen als bereikbaarheid, verkeersproblemen, vergrijzing en leefbaarheid in de kleine kernen wel in de probleemstelling voorkomen en ook deels met de reconstructieproblematiek zijn verweven, ziet de Commissie de reconstructie niet als het meest geëigende instrument om deze problemen aan te pakken.

De doelen met betrekking tot water, bodem, lucht, natuur en landschap dienen te worden vertaald naar meetbare parameters om de doelrealisatie voor de verschillende planalternatieven te kunnen vaststellen⁸. §7.3 van dit advies geeft hierover aanvullende aanbevelingen. Ook moet het MER aangeven welke regiospecifieke doelen worden nagestreefd.

Streefbeeld

De startnotitie bevat al een “streefbeeld” voor het plangebied Maas en Meijerij. Wanneer dit streefbeeld in de verdere procedure een belangrijke rol blijft vervullen, dient te worden onderbouwd⁹ hoe de basisgegevens over bodem, water, natuur, landschap en cultuurhistorie hierin zijn verwerkt. Tevens moet worden benoemd wat de belangrijkste beleidsmatige keuzen waren, die aan het vaststellen van het streefbeeld ten grondslag hebben gelegen.

4. BESLUITVORMING

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *“een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van bestuursorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven.”*

4.1 Vigerend beleid

De startnotitie bevat reeds een duidelijke en nagenoeg volledige opsomming van het vigerende beleid, maar brengt de consequenties daarvan nog niet in beeld. De onderstaande onderwerpen dienen daarom in het MER in ieder geval aan de orde te komen:

- In verband met de aanwezigheid van beschermde natuurgebieden en beschermde dieren- en plantensoorten in het plangebied vraagt de Commissie expliciet aandacht voor het zorgvuldig omgaan met de beschermingsformules die gelden in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn, de Ecologische Hoofdstructuur en de Flora- en Faunawet.
Gebiedsbescherming: Uit het MER moet duidelijk worden of significante aantasting van de gebieden met een beschermingsstatus¹⁰ kan optreden.
Soortenbescherming: De Commissie acht het voldoende het MER te beperken tot de beschermde soorten in het kader van Europese Habitatrichtlijn en Vogelrichtlijn en de doelsoorten uit het Nederlandse natuurbeschermingsbeleid. Bij de latere uitwerking van het Reconstructieplan ten behoeve van de uitvoering zal onderzoek moeten worden gedaan naar alle in het plangebied voorkomende soorten, zoals vereist in het kader van de Flora- en Faunawet.
In het MER kan vast worden aangegeven of men verwacht een ontheffing nodig te hebben en op welke gronden men verwacht daarvoor in aanmerking te komen.

⁸ Dit wordt ook gevraagd in de reactie nummer 2.

⁹ Zie §5.1, bij “onderbouwing”. Ook de inspraak signaleert het ontbreken van een onderbouwing van het streefbeeld vanuit de lagenbenadering.

¹⁰ Daarbij is niet alleen aandacht nodig voor de reeds aangewezen en voorgestelde gebieden, maar ook voor eventuele gebieden, die op grond van hun kenmerken voor een beschermde status in aanmerking zouden komen. Overleg met LNV hierover kan gewenst zijn.

- Wanneer het Reconstructieplan leidt tot afwijkingen van het Streekplan, of andere vigerende ruimtelijke kaders, dient dit expliciet te worden vermeld¹¹. Aangegeven moet worden in welke mate in het Reconstructieplan al uitvoering is gegeven aan de beleidsvoornemens inzake de Regionale natuur- en landschapseenheden (RNLE) en de Robuuste verbindingen.
- Inzicht moet worden gegeven in de lopende landinrichtingsprojecten, het stadium van besluitvorming en uitvoering en de consequentie daarvan voor de reconstructie.
- Aangegeven moet worden wat de doorwerking is van de Nota Belvedere (1999). Daarin wordt van de provincies gevraagd een actief cultuurhistorisch ruimtelijk beleid te formuleren voor de Belvederegebieden. Daarbij gaat het om verschillende vormen van behoud en ontwikkeling.
- De wet- en regelgeving voor ammoniakuitstoot en stankhinder op inrichtingenniveau zal een grote invloed kunnen hebben op de veehouderijontwikkeling in de aan te geven extensiverings-, verwevings- en landbouwontwikkelingsgebieden. Daarom moet deze wet- en regelgeving in het MER aan de orde komen voor zover relevant voor het aangeven van de milieu- en leefbaarheidgevolgen in de verschillende zones.
- De kaders die de Nitraatrichtlijn stelt aan het voornemen, moeten in het MER worden aangegeven. Ga daarbij eventueel uit van twee scenario's¹²:
 - letterlijke toepassing van de Nitraatrichtlijn;
 - een situatie waarin het nog lopende Nederlandse derogatieverzoek zal zijn toegekend.
- In verband met de afspraken die zijn gemaakt in het kader van de Watertoets¹³, wordt de waterbeheerder intensief bij de planvoorbereiding betrokken. Te zijner tijd moet bij het (ontwerp)besluit een Waterparagraaf komen, waarover het Waterschap advies uitbrengt. Veel van de onderwerpen uit de waterparagraaf kunnen in het MER al aan de orde komen.

4.2 Te nemen besluiten

In het MER moet staan voor welk besluit (vaststellen van het Reconstructieplan) het wordt opgesteld. Tevens kan worden beschreven volgens welke procedure en welk tijdspad dit geschiedt en welke adviesorganen en instanties daarbij formeel en informeel zijn betrokken. Geef ook aan welke besluiten in uitwerkingsplannen later nog nodig zijn om het reconstructieplan te realiseren¹⁴ en hoe deze plannen zich verhouden tot andere (ruimtelijke) plannen en (milieu)regelgeving.

¹¹ Bij vergelijking van het kaartbeeld van het streekplan en het streefbeeld blijkt dat in het streefbeeld nog niet overall rekening is gehouden met de stedelijke uitbreidingen, bedrijventerreinen en infrastructuur).

¹² Bij toepassing van de Nitraatrichtlijn is te verwachten dat de bemestingsruimte, en dus de omvang van de veehouderij, aanzienlijk kleiner is dan in geval de Europese Commissie het Nederlandse derogatieverzoek honoreert. Wanneer al een uitspraak is gedaan bij het opstellen van het MER, kan daarbij worden aangesloten.

¹³ Zie "Bestuurlijke notitie watertoets" en "Handreiking Watertoets", oktober 2001.

¹⁴ Bij verplaatsing of nieuwvestiging van grote intensieve veehouderijbedrijven kan een aparte m.e.r. nodig zijn.

5. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:

Een MER bevat ten minste: "een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen, en de motivering van de keuze voor de in beschouwing genomen alternatieven."

Artikel 7.10, lid 3 van de Wm:

"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de nadelige gevolgen voor het milieu worden voorkomen, dan wel, voor zover dat niet mogelijk is, deze met gebruikmaking van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu, zoveel mogelijk worden beperkt."

5.1 Algemeen

De voorgenomen activiteit betreft het opstellen en uitvoeren van een reconstructieplan voor het gebied Maas en Meijerij.

Planalternatieven moeten worden beschreven voor zover deze relevante keuzemogelijkheden bevatten voor de besluitvorming. De keuze van (de invulling van) de alternatieven moet worden gemotiveerd.

- Ieder alternatief dient een gebiedsdekkende¹⁵ **zonering** van het plangebied te bevatten in landbouwontwikkelingsgebieden, verwevingsgebieden, extensiveringsgebieden¹⁶ en varkensvrije zones.
- Aangegeven moet worden waar **inplaatsing**gebieden komen voor intensieve veehouderij, waar intensieve plantaardige producties, zoals in de tuinbouw en de boomteelt (containerteelt, kassenteelt) ruimte krijgen en waar extensieve melkveebedrijven zich binnen randvoorwaarden kunnen ontwikkelen, bijvoorbeeld binnen 250m zones.
- Vergeleken moet worden wat het effect is van het nemen van specifieke maatregelen bij intensieve veehouderijen ten opzichte van verplaatsing¹⁷.
- Tevens moet worden aangegeven waar en op welke wijze de overige ruimtelijke functies (zoals natuur, recreatie¹⁸, verstedelijking, waterberging¹⁹, waterwinning²⁰) een plaats zullen krijgen.
- Vermeld moet worden waar/welke aanvullende concrete **maatregelen** nodig zijn om dit beeld te realiseren.

¹⁵ Hoewel dit voor het vergelijken van de alternatieven op hun milieugevolgen niet persé noodzakelijk is, streeft de initiatiefnemer er ter wille van de duidelijkheid voor de betrokken bedrijven naar om de streek een (voorkeurs)zonering voor te leggen die tot op perceelsniveau is uitgewerkt.

¹⁶ Duidelijk moet zijn welke randvoorwaarden voor ieder van deze gebieden gaan gelden.

¹⁷ Zoals onder meer gevraagd door de Nederlandse Vakbond voor Varkenshouders en door (afdelingen van de) ZLTO.

¹⁸ De startnotitie geeft niet aan hoe de recreatiebehoefte zich zal ontwikkelen in de komende jaren. De Commissie acht een nadere onderbouwing van behoefte en locatiekeuze gewenst, vooral ook in relatie met de kwaliteit van natuur en landschap. Hierom vraagt o.a. ook de BMF en reactie nummer 14.

¹⁹ Aangegeven moet worden van welke opgave voor het plangebied wordt uitgegaan.

²⁰ In Maas en Meijerij wordt op meerdere plaatsen grondwater gewonnen ten behoeve van de drinkwatervoorziening en de industrie. De Commissie vraagt bij de ontwikkeling van alternatieven aandacht voor de toekomstige vraag naar grondwater in relatie met de verdroging van natuurgebieden. Interessant daarbij is om aan te geven in hoeverre de negatieve effecten van grondwaterwinning teruggedrongen dan wel gecompenseerd kunnen worden, bijvoorbeeld door meer oppervlaktewater te gebruiken.

- Bij ieder van de alternatieven dient inzicht te worden gegeven in de voorgestelde **fasering**. Aangegeven moet worden welke flexibiliteit voor toekomstige ontwikkelingen ieder alternatief heeft.

Uit het kaartmateriaal (en toelichting) moet duidelijk worden hoe de maatregelen en zonering in het plangebied aansluiten op die in de aangrenzende plangebieden.

Onderbouwing

Bij het toekennen van functies en het aangeven van een zonering dient voor ieder van de alternatieven te worden onderbouwd hoe rekening is gehouden met de in het plangebied aanwezige geohydrologische, ecohydrologische en landschappelijk-historische systemen²¹. De kwaliteit en de herstel- en ontwikkelingsmogelijkheden van bijvoorbeeld natuur, landschap en grondgebonden landbouw zijn daarvan immers sterk afhankelijk. Zo is bijvoorbeeld van belang dat zo min mogelijk vervuilende activiteiten gehandhaafd of gesitueerd worden bovenstrooms²² van functies die afhankelijk zijn van een goede waterkwaliteit. Uit het MER moet duidelijk worden hoe het Integrale Hydrologische Streefbeeld, of eventuele Deelstroomgebiedsvisionen van het Waterschap in het Reconstructieplan zijn verwerkt.

5.2 Methode van het ontwikkelen van alternatieven

Ambitieniveaus

In de startnotitie wordt voorgesteld om drie alternatieven te ontwikkelen met een oplopend ambitieniveau²³. Impliciet wordt daarbij de relatie gelegd met de beschikbare middelen.

Het ligt voor de hand dat bij het invullen van de alternatieven een relatie wordt gelegd met de prioriteitstelling in doelen, waarnaar in §3.2 is gevraagd.

Bouwstenen

Elk alternatief is opgebouwd uit een aantal bouwstenen. Voor de punten als genoemd in §5.1 dienen varianten te worden vergeleken.

Het verdient aanbeveling dat de bouwstenen zo worden gekozen dat de belangrijkste keuzen in het studiegebied helder tot uitdrukking komen.

Dit gebeurt in de startnotitie nog onvoldoende. Desgewenst kan een indeling in deelgebieden worden gehanteerd.

²¹ Zowel de startnotitie als het streekplan bevatten veel bruikbaar basiskaartmateriaal daarvoor. Wat echter nog ontbreekt is een integrale kaart met alle waardevolle elementen in het plangebied, die kan worden opgebouwd uit een samenvoeging van plankaart 2 uit het streekplan ("Elementen van de onderste laag") met kaart 7 uit de startnotitie. Ook de BMF wijst op dit punt en voegt in haar inspraakreactie bodem- en waterkaarten toe. Zie verder bijvoorbeeld de reacties nummer 13 en 23 over dit onderwerp.

²² Daarbij gaat het zowel om de stroming van het oppervlaktewater via de beken als om de stroming van het grondwater via de diverse diepe en ondiepe watervoerende lagen.

²³ Bij het nut van de aanpak met ambitieniveaus zetten diverse sprekers vraagtekens. De Commissie ziet dergelijke nadelen ook, maar wijst erop dat er in de onderhavige complexe problematiek geen methoden van alternatievenontwikkeling zijn, waaraan geen nadelen kleven. Zij vindt het belangrijk dat de initiatiefnemer de vrijheid krijgt om een voor hem werkbaar aanpak te kiezen. De Commissie volstaat daarom in het advies met het geven van enkele randvoorwaarden. 1. In de alternatieven moeten de belangrijkste voorliggende keuzen goed tot hun recht komen. 2. Voldaan moet worden aan de wettelijke eisen, in het bijzonder ten aanzien van het meest milieuvriendelijke alternatief. In relatie tot de inspraak acht zij het verder belangrijk dat in het MER wordt uitgelegd waarom -zoals in de startnotitie wordt gesteld- de landbouwontwikkelingsgebieden in het meest ambitieuze alternatief het kleinst zijn en in het minst ambitieuze alternatief het grootst. Dat lijkt strijdig met de reconstructiedoelstelling. Zie bijvoorbeeld de inspraakreacties van (diverse afdelingen van) de ZLTO.

Wanneer in dit stadium van het planproces bepaalde keuzen niet meer in de alternatievenvergelijking ter discussie worden gesteld, zoals bijvoorbeeld de keuze voor de ligging van (bepaalde) varkensvrije zones, dient dit in het MER met goede (milieu)argumenten te worden onderbouwd.

Bij het onderzoeken naar varianten voor ruimtelijke functietoekenning dient vooral te worden gezocht naar slimme combinatiemogelijkheden. Daarbij valt te denken aan:

- een combinatie van bosaanleg, natuurbouw, waterberging en verbrede landbouw²⁴ in de vorm van een (bestaand of nieuw) landgoed²⁵;
- of een vergelijkbare combinatie met bosaanleg, natuurbouw gekoppeld aan vormen van wonen of verblijfsrecreatie (eventueel met gebruikmaking van verlaten landbouwbedrijfsgebouwen).
- nieuwe vormen²⁶ van intensieve veehouderij, intensieve teelten en glas-tuinbouw in een grootschalige, industriële opzet:
 - met minimale emissies,
 - nabij en in samenhang met industriecomplexen,
 - met uitwisseling van afvalwarmte en afvalstoffen/grondstoffen
 - en gezamenlijk gebruik van infrastructurele voorzieningen);
- meervoudig ruimtegebruik bij waterberging (combinaties met natuur, landbouw of recreatie). Daarbij is het belangrijk om aan te geven in welke mate het realiseren van waterbergingsgebieden verenigbaar is met de waterkwaliteitsdoelstellingen (bijvoorbeeld voor natuurbehoud en -ontwikkeling, maar ook voor de land- en tuinbouw) en doelstellingen op het gebied van het beperken van veterinaire risico's.

Daarnaast moeten natuurlijk de mogelijkheden voor verbrede landbouw, participatie in natuurbeheer en recreatief medegebruik worden beschreven.

De landgoederenbenadering past goed in deelgebieden met een kleinschalige opbouw en reeds aanwezige landgoederen, terwijl de geïndustrialiseerde intensieve agrarische activiteiten vooral in deelgebieden met een hoge ammoniakbelasting in de omgeving van natuurgebieden oplossingen kunnen bieden.

5.3 Speciale alternatieven

Op basis van een nadere beschouwing van de 'alternatieven-naar-ambitieniveau' dient een meest milieuvriendelijk alternatief (mma) en een voorkeursalternatief te worden geïdentificeerd. Het voorkeursalternatief is het alternatief dat in aanmerking komt om als Reconstructieplan voor Maas en Meijerij te worden uitgewerkt. Bij het beschrijven van het voorkeursalternatief moet worden aangegeven met welke argumenten van het mma wordt afgeweken.

Bij de aanpak met ambitieniveaus is het niet bij voorbaat zeker dat het alternatief met het zogenoemde hoogste ambitieniveau ook het meest ambitieus is in het realiseren van natuur- of milieudoelstellingen. Wanneer dit inderdaad niet het geval blijkt, zal in het MER een apart mma moeten worden uitgewerkt. Wel ligt het voor de hand aan te sluiten bij het hoogste ambitieniveau.

²⁴ Op ecologische grondslagen gefundeerde vollegronds veeteelt, akkerbouw en/of tuinbouw

²⁵ Diverse vertegenwoordigers van het Brabants Particulier Grondbezit wijzen erop dat de mogelijkheden van de landgoederen onderbelicht blijven.

²⁶ Door de initiatiefnemer is aangegeven dat dergelijke oplossingen niet in het streefbeeld staan, omdat het draagvlak ervoor in de regio ontbreekt.

Meest milieuvriendelijk alternatief

De beschrijving van het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) is op grond van de Wet milieubeheer verplicht. Het moet uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu, maar tegelijkertijd realiteitswaarde hebben.

Het verwachte draagvlak of een eerder vastgelegd budget mogen echter geen argumenten zijn om oplossingsrichtingen met belangrijke milieuvoordelen bij voorbaat buiten beschouwing te laten bij de ontwikkeling van een mma.

In het meest milieuvriendelijk alternatief (mma) moet het realiseren van de natuur- en milieudoelstellingen voorop staan, voor zover het realiseren van deze doelstellingen in het onderhavige plangebied in de planperiode realistisch is. Tevens moet in het mma geen verslechtering optreden in gebieden waar milieu- en natuurdoelstellingen weliswaar niet in de planperiode, maar wel op de langere termijn haalbaar zijn.

Zeker in de Reconstructiegebieden die in Oost-Brabant liggen, verdient het verlagen van de te hoge ammoniakdepositie in het mma speciale aandacht. Dat zou moeten uitmonden in aanvullende (regionale) maatregelen gericht op het terugdringen van de emissies bij de bronnen en op het voorkomen van nieuwe (grote) emissiebronnen die een extra belasting leveren voor de kwetsbare gebieden.

Nulalternatief

Naar de mening van de Commissie is er geen reëel (te kiezen) nulalternatief: er moet een Reconstructieplan worden gemaakt dat ten minste een bepaald minimum aan maatregelen bevat. Volstaan kan worden met het beschrijven van de huidige situatie als referentiesituatie²⁷.

²⁷ Zie ook § 6.1.

6. BESTAANDE MILIEUSITUATIE EN MILIEUGEVOLGEN

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen."*

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven."*

6.1 Algemeen

Bestaande milieusituatie

De bestaande toestand van het milieu in het studiegebied moet worden beschreven als ijkpunt voor de beschrijving van de milieugevolgen. Op deze wijze wordt duidelijk welke veranderingen de komende jaren zullen optreden. In de beschrijving van de bestaande situatie moet ook rekening worden gehouden met reeds genomen concrete besluiten over zekere activiteiten in het plangebied, bijvoorbeeld op grond van vastgestelde bestemmings-, of landinrichtingsplannen. De bestaande milieusituatie moet gedetailleerd en actueel²⁸ in kaart worden gebracht, zodat deze later kan dienen als basis voor de uitwerkingsplannen en het monitoren van de voortgang in de uitvoering. Om die reden moet de overigens heldere gebiedsbeschrijving uit de startnotitie verder worden geconcretiseerd.

Autonome ontwikkeling

Het is gebruikelijk in m.e.r. om bij de vergelijking van alternatieven de autonome ontwikkeling als referentie te hanteren. Daarin wordt rekening gehouden met de ontwikkelingen in het plangebied die ook zouden optreden zonder dat de voorgenomen activiteit wordt uitgevoerd. Te denken valt aan ontwikkelingen als gevolg van de uitvoering van milieuwetgeving als de Wet Ammoniak en Veehouderij, verwachte bedrijfsbeëindigingen in de landbouw, veiligstelling van EHS-gebieden e.d. De Commissie meent dat het veel tijd zal kosten de autonome ontwikkeling concreet en voldoende gedetailleerd te beschrijven. Bovendien zal het resultaat grote onzekerheden bevatten. Zij adviseert daarom de bestaande milieusituatie als referentie te gebruiken en vooral tijd te steken in het ontwikkelen van relevante alternatieven, in plaats van in het beschrijven van de autonome ontwikkeling²⁹. Een bijkomend argument is dat het minst ambitieuze alternatief waarschijnlijk in grote lijnen bij de autonome ontwikkeling aansluit. Diverse insprekers brengen dit punt naar voren.

Milieugevolgen

Bij de beschrijving van de milieugevolgen dient het MER:

²⁸ Zo actueel als redelijkerwijs te realiseren is op grond van beschikbare gegevens. **Het verdient aanbeveling de peildatum te vermelden.**

²⁹ Zolang het MER een nulalternatief of minst-ambiteus alternatief bevat, dat de autonome ontwikkeling zo goed mogelijk weergeeft, wordt voldaan aan hetgeen in de m.e.r.-regelgeving wordt gevraagd.

- speciaal aandacht te besteden aan effecten die per alternatief verschillen en effecten waar problemen met normen of doelen in het geding zijn;
- ook rekening te houden met effecten die buiten het plangebied optreden;
- aan te geven welke effecten samenhangen met maatregelen die pas in latere uitwerkingsplannen worden getroffen.

In het bijzonder is het van belang goed inzicht te geven in de onderliggende berekeningen voor bijvoorbeeld emissies naar de lucht en bijbehorende emissies, alsmede in de gebruikte grondwatermodellen.

Gezien het strategische karakter van de m.e.r. ligt het voor de hand de milieueffecten van de alternatieven te scoren op de mate waarin de gestelde milieudoelen worden bereikt. Deze scoring geeft veelal tevens een goede indicatie van het bijbehorende milieueffect.

6.2 Bodem en water

Het systeem van breuken in de bodem van het plangebied en de invloed daarvan op de waterhuishouding dient in het MER expliciet aan de orde te komen³⁰.

Ten aanzien van water dienen de volgende effecten van de alternatieven in beschouwing te worden genomen:

- waterkwaliteit: mate waarin de gewenste verbetering van de kwaliteit van grond- en oppervlaktewater tot stand komt. Daarbij gaat het in het bijzonder om nitraat in het grondwater en fosfaat in het oppervlaktewater;
- waterkwantiteit: mate waarin de doelen op het gebied van waterbergingsgebieden, ruimte voor water, het Gewenste Grond- en Oppervlaktewater Regime (GGOR) en vernatting, dan wel afname van verdroging, alsmede voorzien in de behoefte aan drink- en industriewater³¹ worden bereikt.

Ook neveneffecten van vernatting, zoals opbrengstvermindering voor de landbouw, of wateroverlast bij bebouwing dienen aan de orde te komen.

Tevens dient te worden aangegeven in welke mate de inlaat van Maaswater toe- of afneemt.

Ten aanzien van bodem dient te worden ingegaan op afname van:

- nitraat- en fosfaatbelasting;
- ammoniakdepositie in natuurgebieden;
- belasting van de bodem met bestrijdingsmiddelen en zware metalen.

Zoals op onderdelen al is aangegeven, werken de effecten op deze 'onderste laag' in de lagenbenadering door in de hierna genoemde 'lagen'.

6.3 Natuur

Een beschrijving van de actuele natuurwaarden³² is nodig om te kunnen beoordelen of het voornemen niet strijdig is met het beleid en om inzicht te geven in de mogelijkheden voor de alternatievenontwikkeling.

³⁰ Zo moet bijvoorbeeld worden aangegeven in welke mate herstel van het wijstverschijnsel realiseerbaar is.

³¹ Zie ook de reactie van Brabant Water.

³² Ook buiten de gebieden met een officiële beschermingsstatus.

In het MER dient de situering van de ecologische hoofdstructuur en de provinciale uitwerking hiervan, Habitat- en Vogelrichtlijngebieden en de Robuuste Verbindingen duidelijk op kaart te worden aangegeven.

Ook moet worden ingegaan op de potenties van het reconstructiegebied. De water- en nutriëntenhuishouding, alsmede de aanwezigheid van gradiënten en de doorwerking daarvan op natuurwaarden dienen daarbij vooral aan bod te komen.

De effecten van de alternatieven kunnen worden bepaald aan de hand van bijvoorbeeld:

- de (gerealiseerde) omvang van de EHS, waaronder de ecologische verbindingzones (als % van de doelstelling);
- het tot stand komen van nieuwe natuur of kwaliteitsverbetering binnen de robuuste verbindingzones en Regionale natuur- en landschapseenheden (bijvoorbeeld door ontsnipperingsmaatregelen, beheersovereenkomsten etc.);
- de omvang van het beekherstel (% van de doelstelling);
- de afname van het aantal verdroogde gebieden (% van de doelstelling 40% reductie in 2010);
- toe- of afname van bedreiging van doelsoorten (ook buiten de natuurgebieden), deelgebiedspecifiek en kwalitatief aangegeven.

Daarbij is het belangrijk om in het MER de natuurdoelstelling uit te werken en aan te geven welke doeltypen in het plangebied prioriteit krijgen

6.4 Landschap

Op basis van een goede beschrijving van de huidige structuur, belangrijke patronen en karakteristieke elementen in het landschap dient de identiteit van gebiedsdelen en de graad van zeldzaamheid te worden bepaald.

De effecten van de alternatieven dienen te worden bepaald voor bijvoorbeeld:

- de verscheidenheid in landschapstypen;
- de verscheidenheid in landschapsbeeld (open/dicht; richting/ zichtlijnen/oriëntatie).

Ingegaan moet worden op de tendensen van nivellering en op de kansen voor ontwikkeling van nieuwe landschapstypen en/of landschapsbeelden (bijvoorbeeld door het tot stand komen van nieuwe landgoederen en meer invloed van stedelingen op het beheer van het landschap).

6.5 Cultuurhistorie

De beschrijving en de waardering van de cultuurhistorische elementen en patronen (archeologie, historische geografie, historische bouw- en stedenbouwkunde) kan worden ontleend aan de Cultuurhistorische Waardenkaart Noord-Brabant (CHW 2000)³³. Bij de latere uitwerking van het Reconstructieplan dient voor de locaties waar ruimtelijke ingrepen plaatsvinden een meer complete beschrijving te worden gemaakt.

³³ De CHW is bedoeld als signalerend instrument en heeft geen juridische status (zie de reactie van het Brabants Monumentenoverleg). De kaarten geven de cultuurhistorische hoofdlijnen in het stedelijk en landelijk gebied weer en sluiten daarmee in abstractieniveau aan op dat van het (strategische) MER voor de Reconstructie.

Bij de milieugevolgen dient te worden aangegeven welke effecten, zowel positief als negatief, optreden ten aanzien van de waarden die in de CHW onderscheiden worden. Waar sprake is van verstoring van het bodemarchief dient verwezen te worden naar het Verdrag van Malta³⁴ en de daaruit voortvloeiende consequenties.

In het Belvederegebied Dommeldal worden met name de 'fysieke dragers' beschreven die de Nota Belvedere onderscheidt per Belevederegebied. Het MER dient duidelijk te maken welke rol deze spelen in de planvorming en welke effecten de plannen hebben.

Tenslotte dienen de mogelijke effecten voor aardkundige waarden in de beschrijving van de huidige situatie en de milieugevolgen aan bod te komen.

6.6 Lucht

De effecten van de alternatieven voor de uitstoot van ammoniak kunnen worden uitgedrukt in:

- de totale verwachte emissie van ammoniak in kiloton in het plangebied en de mate waarin de reductiedoelstelling wordt gehaald;
- het aantal mol equivalent zuur per ha (% van de doelstelling);
- de mate waarin voldaan wordt aan de doelstelling inzake de 250m zone rondom natuurgebieden.

De Commissie ondersteunt de benadering voor het in kaart brengen van de effecten van geuroverlast zoals voorgesteld in de startnotitie door middel van de kwantificering van het percentage van de bevolking dat (ernstige) stankhinder ondervindt. Hiermee kan de doelstelling het aantal geurgehinderden door de veehouderij terug te brengen worden getoetst.

6.7 Landbouw

Bij de effecten voor de landbouw kan worden ingegaan op:

- aantal levenskrachtige bedrijven dat door een ongunstige ligging uitbreidingsplannen niet kan realiseren voor en na de reconstructie in de verschillende alternatieven;
- verbeterde perspectieven voor verbrede en biologische landbouw;
- effecten op het mestoverschot (eventueel in twee scenario's).

6.8 Overige ruimtelijke ordeningsaspecten

In het MER dient kort te worden ingegaan op de vraag of de geplande toename van het stedelijk ruimtebeslag (wonen, werken, recreatie) zonder al te veel milieuproblemen kan worden ingepast.

Verder kan worden ingegaan op:

- de verwachte kwaliteit van stiltegebieden en donkere gebieden;
- het beleid ten aanzien van de vrijkomende bedrijfsgebouwen;

³⁴ Het beleid dat de verstoorder de opgraving betaalt, is in Nederland officieel nog niet van kracht. Zodra dit wel het geval is, dient bij de uitvoering van plannen die ten koste gaan van het bodemarchief rekening gehouden te worden met de kosten verbonden aan archeologische opgravingen. Zie ook de reactie van de ROB.

- toe- of afname van verkeersoverlast (afsluiten van wegen, nieuwe aanleg van wegen, nieuwe recreatie).

6.9 Sociaal-economische aspecten en kosten

In het kader van de sociaal-economische effecten acht de Commissie de effecten voor de werkgelegenheid het meest van belang. Deze kunnen per alternatief worden ingeschat.

Hoewel dit geen verplicht deel van het MER uitmaakt, beveelt de Commissie aan een indicatie te geven van de kosten van de verschillende alternatieven, omdat de indeling in ambitieniveau uit de startnotitie daarop is gebaseerd.

7. VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder f van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven."*

7.1 Algemeen

De milieueffecten van de alternatieven moeten onderling én met de referentie worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin, dan wel de essentiële punten waarop de alternatieven verschillen.

7.2 Methodologische aandachtspunten

De Commissie adviseert bij de vergelijking van alternatieven:

- de selectie van de toetsingscriteria aan te sluiten op de belangrijkste doelen (§3.1) en (milieu)gevolgen (hoofdstuk 6);
- het aantal criteria te beperken tot een overzichtelijk aantal hoofdpunten³⁵, eventueel na samenvoegen van subcriteria;
- een beschouwing over gewichten en weegfactoren te geven;
- waar dat zinvol is kwantitatieve gegevens³⁶ te gebruiken en deze later desgewenst te vertalen in scores;
- 'expert judgements' te onderbouwen met argumentatie;
- goed tot uitdrukking te laten komen dat er sprake kan zijn van positieve en negatieve gevolgen;
- de manier waarop alternatieven worden vergeleken inzichtelijk en controleerbaar te maken door expliciete verwijzingen te maken naar de basisgegevens elders in het MER, in bijlagen of in achtergrondrapporten.

³⁵ Een lijst van 92 criteria acht de Commissie in de praktijk lastig hanteerbaar.

³⁶ Veel kwantitatieve effecten zullen (door de omvang van het gebied en het strategische niveau van het plan) relatief onzeker zijn. In dat geval is het beter terug te vallen op een kwalitatieve beoordeling en een relatieve vergelijking van de alternatieven op doelbereik.

7.3 Inhoudelijke aandachtspunten

In de startnotitie staat reeds een overzicht van de (deel)aspecten waarop de alternatieven onderling worden vergeleken (zie bijlage 4 van de startnotitie). In de ogen van de Commissie is dit overzicht zeker niet op alle punten praktisch bruikbaar voor het vergelijken van de alternatieven en het beschrijven van de milieugevolgen ervan. Diverse van de genoemde toetsingscriteria zijn gericht op de monitoring van de uitvoering³⁷.

Tijdens het gesprek op het provinciehuis tussen de werkgroep van de Commissie en vertegenwoordigers van de provincie is een nieuwe aanpak geschetst. Daarin worden de alternatieven op doelbereik gescoord. Per doel is daarbij een driedeling in ambitieniveau aangegeven. De Commissie vindt dat een perspectiefrijke aanpak, die verdere uitwerking verdient.

8. LEEMTEN IN INFORMATIE

Artikel 7.10, lid 1, onder g van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen [d.w.z. van de bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling daarvan, resp. van de milieueffecten] ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens."*

In het MER moet staan over welke milieuaspecten geen informatie kan worden opgenomen vanwege gebrek aan gegevens. Duidelijk moet worden hoe ernstig deze leemten en onzekerheden zijn voor het te nemen besluit.

9. EVALUATIEPROGRAMMA

Artikel 7.39 van de Wm:

"Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieueffectrapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen."

De provincie Noord-Brabant moet bij het besluit aangeven op welke wijze en op welke termijn een evaluatieonderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen.

De monitoring van het plan zal voornamelijk plaatsvinden op basis van concrete maatregelen in de inrichtingsplannen die voortkomen uit het reconstructieplan. Toch acht de Commissie het zinvol dat de provincie met name de milieubelasting in het gebied periodiek evalueert. Dat kan bijvoorbeeld gekoppeld worden aan de in het kader van de Europese Kaderrichtlijn Water uit te voeren Watersysteemrapportages en aan reeds lopende meetprogramma's.

Het verdient aanbeveling dat de initiatiefnemer in het MER reeds een overzicht geeft van belangrijke evaluatieonderwerpen en de nulsituatie vastlegt.

³⁷ Zo wordt de doelstelling om varkensvrije zones in te richten getoetst aan het aantal verplaatste bedrijven als % van het aantal te verplaatsen bedrijven. Deze bedrijven zullen echter nog niet zijn verplaatst. Belangrijker is om na te gaan of met een juiste situering van de zone optimale resultaten zijn bereikt, bijvoorbeeld door de zones in natuurgebieden te leggen, waardoor bedrijfsverplaatsing alleen nodig is van bedrijven die toch al ongunstig liggen. Diverse inspraakreacties signaleren het monitoringkarakter van de het toetsingskader.

10. VORM EN PRESENTATIE

Artikel 7.10, lid 1, onder h van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en van de beschreven alternatieven."*

De samenvatting wordt vooral gelezen door besluitvormers en insprekers en verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn voor een brede doelgroep van belangstellenden en belanghebbers en een goed beeld geven van de resultaten van het voorafgaande onderzoeksproces. Aan de orde moeten komen:

- de belangrijkste knelpunten in het plangebied en de belangrijkste concrete doelen voor het reconstructieplan;
- de belangrijkste keuzepunten die in het MER via de alternatievenbeschouwing zijn afgewogen, een onderbouwing van de inhoud van de alternatieven en de belangrijkste uitkomsten van de effectbepaling en vergelijking;
- een beschrijving van het voorkeursalternatief geïllustreerd met duidelijk kaart- en beeldmateriaal, waarin de gekozen zonering in relatie tot de belangrijkste waarden goed tot uitdrukking komt.

Voor het MER zelf vraagt de Commissie eveneens bijzondere aandacht voor de beeldende presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven en varianten. De gevolgde gedachtelijn en de gemaakte keuzen moeten voor de lezer begrijpelijk en navolgbaar zijn. Verder beveelt de Commissie aan om:

- recent kaartmateriaal te gebruiken met duidelijke legenda's;
- ten minste één kaart op te nemen waarop alle in het MER gebruikte topografische namen goed leesbaar zijn weergegeven;
- het MER zo beknopt mogelijk te houden, onder andere door achtergrondinformatie in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER op te nemen.